

ההבדל הגדול בין זה שבוטח באמת בהשי"ת, לבין זה שבוטח בהשי"ת באופן חלקי!!!

« מהו הברכה אותה ברך הקב"ה את כלל ישראל לקראת שנת השמיטה?? »

כתוב בפרשתינו וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו. וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשית את התבואה לשלש השנים (ויקרא כה, כ-כא). וכתב ע"ז הרמב"ן בזה"ל: "וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, כי הדאגה להם בעבור השמינית, כי כיון שתחילת שנת השמיטה והיובל מתשרי, מפירות השישית יאכלו בשביעית, כמנהג בכל השנים לאכול עד אחרי הקציר שהוא בחג השבועות, וגם אחרי כן עד כלות מלאכת התבואות לזרות ולהבר."

ועל כן הנכון בפירוש ועשית את התבואה לשלש השנים וכו', והבטיח הכתוב, כי תפחדו בשנה השביעית לאמר מה נאכל אני אצוה את ברכתי בשנה השישית שתעשה התבואה לשלש שנים הבאים אחריהם. והיא תוספת ברכה, "עכ"ל.

ועל דברי הרמב"ן כבר הקשו המפרשים, לדבריו שמדובר על השנה השביעית, הרי מכיון שיראו בשנה השישית שהארץ מוציאה פירות מרובים כדי סיפוק לשלש שנים, א"כ למה יאמרו בשנה השביעית מה נאכל.

עוד צריך ביאור, הרי כתוב בפרשה מקודם לפסוקים אלו (פסוק יט) ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה, היינו, שכאשר כלל ישראל ישמרו את התורה ואת מצוות השמיטה, אז יהיה להם שפע רב בפירות ושלווה בשיבתם לבטח. וא"כ לכאור' תמוה, איך בכלל יתכן שיגיעו למצב שישאלו 'מה נאכל', הלא אם ישמרו את התורה לא יהיה להם שפע וברכה די סיפוקם.

ועוד צריך ביאור, איך מבינים שמקודם מבטיחה התורה הק' הבטחה 'רגילה' של ונתנה הארץ פריה וגו', ודוקא אחרי שכלל ישראל מבטאים שאלה של חוסר אמונה לכאור', דוקא אז התורה הק' מגדילה את הבטחתו ומבטיחה שהתבואה תהיה להם לשלש שנים.

« שתי ברכות - לשתי דרגות בטחון!! »

אכן נראה שהספורנו כבר הרגיש בשאלות אלו ועל כן כתב בזה הלשון: "ואכלתם לשבע, שיהיו הפירות רבי המזון, כענין שהיה בעומר שהיה מספיק לגדול כמו לקטן, כאמרם ז"ל (תורת כהנים) אוכל קמעא ומתברך במעיו, ויספיקו פירות השישית גם לשביעית. וישבתם לבטח עליה, ולא תשא חרפת רעב בגויים, שלא תצטרכו ללכת בארצות לקנות התבואה. וכי תאמרו מה נאכל - וכאשר יסופק זה אצלכם ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו, ועשית את התבואה - כאופן שתשבע עין מראות, ותראו שיספיק הכמות", עכ"ל.

הגה"צ רבי אליהו לאפאן זצ"ל (בספרו לב אליהו), מבאר את דברי הספרנו ומטעימו בזה"ל: "וצריך לפרש בדברי הספרוני, דהא יש להתבונן, למה צריך בכלל קרא לומר 'וכי תאמרו מה נאכל', והיה לו לומר בפשטות 'וצויתי את ברכתי', וממילא לא ישאלו מה נאכל. ולכן פי' הפסוקים דהכי קאמר, אם תבטחו בהשי"ת ולא תשאלו מה נאכל בשנה השביעית, אז

ונתנה הארץ פריה כרגיל בכל שנה ואעפ"כ תאכלו לשבע, כי תאכלו קימעה ומתברך המזון במיעכם, ולא תצטרכו לעמול יותר מכל השנים גם בשנה הששית, ותוכלו לעסוק בתורה יותר כשתנוחו מעבודת הארץ."

"אבל אם תסתפקו ותאמרו מה נאכל בשנה השביעית, ועשת התבואה לשלש השנים', מפאת חוסר הבטחון תהיה הברכה בכמות התבואה אבל לא באיכותה, וממילא תצטרכו לקצור בשנה אחת הרבה תבואה של שלש שנים בפעם אחת, ולהביא עגלות רבות לאסוף באוצרות, ויהיה לכם טרחה מרובה, וגם תבואו על ידי זה לבטל זמנים הרבה מן התורה."

"ואכן כן הוא הנהגת שמים בעולם, לאו דוקא בשביעית אלא בכל יום ובכל אדם בפרט, כמה שהוא בוטח בהשי"ת כן הקב"ה מתנהג עמו, וכמ"ש ה' צלף על יד ימינך (תהלים קכא, ה), לפי מדת הבטחון שלך שאתה סומך עליו, במדה כזו הוא עוזר לך."

"על כל פנים שתי ההנהגות בין הברכה באיכות התבואה, ובין הברכה בכמות, שניהם בדרך נס ופלא למעלה מדרך הטבע, כי בחק הטבע שהטביע הקב"ה בעולם, לא יתכן ששדה שמוציאה תבואה כל שנה רק לשנה בלבד, תצמיח בשנה אחת תבואה רבה פי שלש, אלא שלפעמים הנס הוא נסתר בטבע ולפעמים באופן גלוי, וכל זה תלוי בהנהגת האדם ובבטחונו בהשי"ת אם ראוי הוא לכך או לא."

"גם הטבע עצמו נס הוא, וזה אחד מיסודי האמונה כי הכל בהשגחת שמים, והא לשון הרמב"ן בסוף פ' בא, מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים ובין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו, הכל בגזרת עליון", עכ"ל הזהב.

ויודע היא דברי קדשו של הנועם אלימלך שמביא בשם אחיו הרה"ק הרבי ר' זושא זצ"ל, שביאור הכתוב (ויקרא כה, כ) 'וכי תאמרו מה נאכל וגו' וצויתי את ברכתי וגו', שהכוונה היא שרק כאשר שואלים ומסתפקים ב'מה נאכל' אז צריכים ברכה מיוחדת של 'וצויתי את ברכתי', כי עצם הספק במציאות השפע של הקב"ה, גורם לעצירת השפע, ואילו לא היו מסתפקים אז היתה הברכה מצויה מאליה, כמו שנגזר מכבר.

ועכ"פ מבואר בדבריו הק', שעל אף שכבר בשנה השישית אמורים כולם להבין, כי לא יהיה מחסור בשנה הבאה, משום שהרי לא תהיה נצרכת רק אכילה מועטת בשביל לשבוע, והכמות הרגילה של כל שנה יספיק אף לשנה הבאה, מ"מ מכיון שלפי ראות העין נראה שאין די תבואה לשנה הבאה, וצריכים 'להאמין' שהברכה תמשך בעתיד, שיאכלו קימעה ותתברך במעיהם, לכן יהיו כאלו שעדיין ישאלו 'מה נאכל' מחוסר חוזק בטחונם בה'.

וע"ז אומרת התורה הק', שעל אף שיש מקום לתביעה על בני ישראל, שעל אף שהם זוכים להנהגה ניסית מ"מ עדיין הם מטילים ספק באפשרות להתקיים באם ישמרו את מצות השמיטה כתיקונה, אעפ"כ מבטיח הקב"ה

שהוא יוסיף להם נס על נס, שהשפע יהיה גם ניתן לראות בעינים, ושגם ב'כמות' תהיה התבואה מספיקה לשלש השנים.

ועפ"י דברי הספורני, מתבארים היטב דברי הרמב"ן דלמעלה, וכמו שמפרש הכלי יקר בזה"ל: "ולפי מה שכתוב למעלה, שברכה זו שייאכל קימעה ומתברך במעיו, אין זה קושיא (מה שהקשה על הרמב"ן שאם יש כבר ברכה בשנה השביעית למה שיאמרו 'מה נאכל') כי סוף סוף לא יראו ריבוי התבואה, וכו'. ויש אומרים שכל מי שיש בידו מעט לחם הוא מקמץ מיד ותיכף, מיראה פן יחסר ממנו לעתיד, כך יקמצו גם בשביעית מיראת חסרון התבואה שבשמינית", עכ"ל.

למדנו מכאן מדוע יהיה מקום לאפשרות שיטילו ספק באפשרות להתקיים, כי סוף סוף לא יראו ריבוי התבואה כלשון הכלי יקר, ומשום כן גם לא היה מקום שהקב"ה יוכיחם או יתבעם על חסרון באמונה בו יתברך.

« השפע תלוי במדת הבטחון בה'!! »

אבל עדיין צריך ביאור מדוע בתחילה התורה דיברה על פירות ואמרה "ונתנה הארץ פריה" ואילו לאחר מכן כשאמרו וכי תאמרו באה התורה ומבטיחה תבואה לשלש שנים. דהיינו, מדוע התורה שינתה מפריה לתבואה.

אולם ע"פ כל הנ"ל מובן היטב, וכמו שמבארו השפתי כהן בזה"ל: "דאילו לא אמרתם מה נאכל היתה הארץ נותנת את הפירות המופקדים בידה כמו שאמר ונתנה הארץ פריה. אבל לפי שאמרתם מה נאכל ולא היה לכם בטחון, (לכן) וצויתי את ברכתי ועשת, לא נאמר ונתנה הארץ פריה אלא וצויתי את ברכתי ועשת, תעשה תבואה אחרת, ולא אמר גם כן ועשה פרי אלא התבואה, כי פרי דבר גמור נאכל כמו שהוא אבל הלחם אינו נאכל עד שיטחון וירדד וילוש ויאפה", עכ"ד.

כלומר כאשר האדם שואל שאלות ואינו בוטח מספק בהקב"ה, זה גורם לצמצם את השפע, ומעתה לא יקבל את ברכתו והשפעתו מן השמים באופן מלא, אלא יהיה בצורה שיצטרך לעבוד עד שיוכל ליהנות מן השפע.

הנסים שלמעלה מדרך הטבע ושברך הטבע, תלויים במדת הבטחון הן ביחיד והן ברבים, שאם האדם שלם בבטחונו בהש"ת ומגביה את עצמו למעלה מטבעי בני אדם, הקב"ה מודד לו מדה כנגד מדתו, והרי הוא בכל מעשיו בחינת אוכל קימעה ומתברך במעיו.

« עד כמה חובת ההשתדלות - במחשבה ובמעשה?? »

שלמה המלך אומר בְּטַח אֶל ה' בְּכָל לַבָּךְ וְאֵל בִּינְתְךָ אֶל תִּשְׁעֵן (משלי ג, ה), ופירש רבינו יונה בזה"ל: "שלימות הבטחון, שיבטח אדם בה', ולא יבטח באדם, ולא גם בכח עצמו ועוצם ידו, ולא בשכלו ותבונתו", עכ"ל. ובהמשך על הפסוק בְּכָל דְרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישֶׁר אַרְחֶיךָ (שם ו) מוסיף רבינו יונה ואומר: "בכל פועל אשר תבקש לעשות, זכור את השם יתברך וקווה אליו להצליח בו, כי אין הפועל בידך", עכ"ל.

ומבאר הגר"א זצ"ל שם את דבריו הק' באופן נפלא בזה"ל: "שלא תאמר, אבטח בה', אך אני מחויב לעשות ולהישען גם על שכלי, ולכן אמר, ואל בינתך אל תשען, אפילו בתורת משענת לא יהיה לך שכלך, אלא בטח בה' בכל לבך. היינו, שיהיה לבך שלם במידת הבטחון, ולא במקצת הלב, וסוד העניין, שתהפך מן לבך שיהיה בכל אל ה', אז יברך ה' אותך בכל, והבן."

ומוסיף הגר"א וכותב: "וזהו כמו ששמעתי משמו על מה שאמרו (ר"ה כו.) 'לא ידעו רבנו, מאי השלך על ה' יְהַבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ (תהלים נוה, כג) (-הרבנו

לא ידעו מהו פי' המלה 'יהבך'), אמר רבה בר בר חנה, יומא חד הוה אזלינא בחדי ההוא טייעא (-יום אחד הלכתי ביחד עם סוחר ישמעאלי) הוה דרינא טונא (-הייתי נושא משואי), ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלאי (-טול משאך והטעינו על גמלי)."

"אך העניין, שהיה להם ספק במידת הבטחון, אם צריך האדם לעשות בשכלו, ויבטח בה' שיעשה הטוב בעיניו, או שאין לו להישען כלל וכלל על מעשיו ושכלו, ואמר (תחילה), שודאי האדם צריך לעשות בשכלו, ולחזור אחר דבר הצריך, אך יבטח גם בשם ה', ולכן (היה) קשה להם מילת יהבך, דהוה ליה למיכתב צרכיך. וכיון שראו שרבה בר בר חנה הוה דרי טונא, והוא היה צריך לבקש וליתן דבר מה להטעיניא שיטול הטונא על הגמל, ולא כן היה, אלא שהטייעא ביקש ממנו, ולכן אתי שפיר מילת יהבך, כלומר אף בדבר שאתה צריך ליתן שכר בעד זה, אם יהיה מן השמים, יבקשו ממך לעשות לך זאת", עכ"ד.

« מדוע עני אחד קיבל בשר ומעדנים והשני לא?? »

הרה"צ רבי משה מידנר זצ"ל (בספרו עטרת חן), מרחיב בענין זה, ומביא מדברי חז"ל כמה סיפורים, שלכאור' נראים כסותרים זה את זה.

הסיפור הראשון מובא (כתובות סז:) על אדם שבא לפני רבי נחמיה, אמר לו במה אתה סועד אמר לו, בבשר שמן ויין ישן, שאלו, רצונך שתגלגל עמי בעדשים, סעד עמו בעדשים ומת, ואמר, אוי לזה שהרגו נחמיה, ומקשה הגמ' אדרבה היה לו לומר אוי לנחמיה שהרגו לזה, אלא העני הוא האשם, שלא היה לו לפנק עצמו, כך שימות באכלו עדשים.

מיד לאחר כן מביא הגמ' סיפור אחר, על עני אחד שבא לפני רבא, וקיבלו בספר פנים יפות, ושאלו, במה תרצה לסעוד לבך, השיב העני, בתרנגולת פטומה ויין ישן. תמה רבא, כיצד יכול אתה להרשות לעצמך הרי אין אתה עשיר ומזונותיך על הציבור, וכי אינך חושש לדוחק הציבור.

השיבוהו העני, וכי משל הציבור אני אוכל, על שולחנו של הקב"ה אני סועד, והלא מקרא מפורש הוא, עֵינֵי כָל אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאֵתָהּ נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֶכְלָם בְּעֵתוֹ (תהלים קמה, טו), בעתם לא נאמר אלא בעתו, מלמד שכל אחד ואחד נותן לו הקב"ה פרנסתו בעתו.

בין כך ובין כך, אחותו של רבא - אותה לא פגש מזה שלש עשרה שנה, הגיעה לפתע לביקור, והביאה עמה תרנגולת פטומה ויין ישן, אמר רבא מהו זה (-פירש רש"י, מהו דבר זה שאירע לפני עתה, שלא הייתי רגיל בכך שאחותי באה לכאן, ותרנגולת ויין ישן בידה) נעניתי לך (-דברתי יותר מדי) קום אכול, ודאי הגעתה של אחותה, שהגיעה בדיוק באותה שעה, ובידה בדיוק מה שהעני הזמין, מוכיח שסועדים אנו על שולחנו של בורא עולם.

ובכן, יש להבין, מדוע בסיפור הראשון העני נתבע על כך שלא היה לו לפנק עצמו, ולעני השני שפנק אף הוא את עצמו עזרו מן השמים.

ומבאר רבי משה, שההבדל בין המקרים הוא הבדל בין שמים לארץ, העני השני נאזר בבטחון מוחלט, חש עצמו סמוך על שולחנו של מקום ולא נאות לוותר במאומה, וכי יד ה' תקצר, הלא מה שאני מקבל, אני מקבל מה'. זו אמונה תמימה ומושלמת בה', המספק לאדם בדיוק מה שהוא צריך, לא פחות ולא יותר. והבוטח בה' חסד יסובבנו, הבוטח בה' עזרו ומגנו הוא. לכן זכה שעשה עמו ה' נס כדי לתת לו בעתו בדיוק את המזון שהיה זקוק לו.

אבל העני הראשון פינק עצמו בלא הצדקה, לא מתוך בטחון בה', והראיה שהסכים לאכול עדשים במקום בשר שמן ויין ישן, ולכן אם אינו בוטח באמת בהקב"ה, על סמך מה פינק עצמו, ולכן אומרים חז"ל שהוא עצמו אשם במותו.